

Руслана Гаврилук

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри публічного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6750-4340>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/D-5380-2016>
r.havrylyuk@chnu.edu.ua

УДК 340.1

ЗУМОВЛЕНІСТЬ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МЕДІАЦІЇ БУТТЄВИМ УСТРОЄМ ЛЮДСЬКОГО СВІТУ

АНОТАЦІЯ. Запровадження в Україні з 2017 р. медіації як обов'язкової процедури під час вирішення цілого ряду типів суспільних конфліктів відбулося під фактичним впливом прогресивного досвіду медіаційних практик у країнах ЄС, США та Канади. Однак правова система України, як і правова ментальність українців, кардинально відрізняються від цих феноменів у зазначених вище країнах. Звідси механічне перенесення в Україну їх досвіду медіації неможливе. Необхідне його глибоке теоретичне осмислення, передусім всебічне вивчення правової природи медіації, без чого неможливе вироблення раціональної правової політики медіації в Україні. Загальну проблематику цієї статті становить пошук детермінант правової природи медіації у буттєвому устрої людського світу. У такій постановці ця проблема в цілому та окремі її аспекти спеціально не досліджувались.

Метою статті є дослідження безпосередньої спричиненості правової природи медіації буттєвим устроєм людського світу. Конкретними завданнями статті є: обґрунтування поняття буттєвого устрою людського світу, розкриття його бінарної опозиційності, аналіз асиметричності людського світу, визначення їх впливу на суспільну природу медіації.

Методологічною основою статті є антропосоціокультурний підхід, передусім його світоглядна складова: практична філософія та матеріальна феноменологія.

Обґрунтовано, що під поняттям буттєвого устрою людського світу антропосоціокультурна пізнавальна традиція розуміє його фактичну даність, сконструйовану мотиваціями і цінностями життєвих світів індивідів. Доведено, що ця даність охоплює все те, що не стосується виокремлених суб'єктів соціальної взаємодії і відзначається інтерсуб'єктивним характером, детермінує соціальний світ. Найадекватніше вона проявляється у людських правах, які разом із принципами, правилами та законами соціального співбуття індивідів є конститuentами буттєвого устрою людського світу.

© Руслана Гаврилук, 2018

Руслана Гаврилюк

Доведено, що основоположним принципом буттєвого устрою людського світу є його тотальна фактична суперечливість. Вона виявляється у формі бінарних опозицій, симетрій та асиметрій, їх природа різна. Показано, що ця суперечливість дана передусім у фундаментальних суперечливостях людських статусів, людських потреб, функціональних соціальних ролей індивідів тощо. Ці суперечливості за їх природою є базовими конструктивними властивостями людського світу. Водночас вони є основоположним способом співбуття індивідів між собою, тобто є їх правом. Саме тому тотальна фактична суперечливість буттєвого устрою людського світу є другою онтологічно укоріненою причиною, що зумовлює необхідність медіації та задає їй правову природу.

Ключові слова: права природа медіації; поняття буттєвого устрою людського світу; властивості буттєвого устрою людського світу; людські права як конститuent буттєвого устрою людського світу.

Запровадження в Україні з 2017 р. медіації як обов'язкової процедури під час вирішення цілого ряду типів суспільних конфліктів відбулося під фактичним впливом прогресивного досвіду медіаційних практик у країнах ЄС, США та Канади. Однак правова система України, як і правова ментальність українців, кардинально відрізняються від цих феноменів у зазначених вище країнах. Звідси механічне перенесення в Україну їх досвіду медіації неможливе. Необхідне його глибоке теоретичне осмислення, передусім всебічне вивчення правової природи медіації, без чого неможливе вироблення раціональної правової політики медіації в Україні.

У попередній статті¹ нами за допомогою методів практичної філософії та матеріальної феноменології було з'ясовано, що права природа медіації насамперед є неминучим наслідком буттєвого устрою самої людини, її буттєвих властивостей. Загальну проблематику цієї статті становить пошук детермінант правової природи медіації у буттєвому устрої людського світу. У такій постановці ця проблема в цілому та окремі її аспекти спеціально не досліджувались. Водночас ось уже впродовж майже півстоліття зарубіжними науковцями та експертами-практиками активно аналізуються окремі техніки і технології медіації, її загальні та спеціальні умови, види медіації і набутий досвід її здійснення, місце медіації серед інших процедур замирення соціального середовища². Їх праці містять цінну інформацію і з питань нашого дослідження, а тому становлять його важливе інформаційне джерело.

Метою дослідження є вивчення безпосередньої спричиненості правової природи медіації буттєвим устроєм людського світу. Конкретними

www.pravoua.com.ua

¹ Руслана Гаврилюк, 'Права природа медіації – вислід буттєвих властивостей людини' (2018) 3 Право України.

² M Spangle and M Isenhardt, *Negotiation: Communication for Diverse Settings* (1st edn, SAGE Publications 2002) 409-423.

завданнями статті є обґрунтування поняття *буттєвого устрою людського світу*, його базових конструктивних властивостей, фактичної суперечливості цих властивостей та їх впливу на природу медіації.

Методологічною основою статті є антропосоціокультурний підхід, передусім його світоглядна складова: практична філософія та матеріальна феноменологія.

Поняття буттєвого устрою людського світу. Воно є одним із ключових понять практичної філософії та сконструйоване з двох понять, що належали первісно іншій пізнавальній традиції – матеріальній феноменології Е. Гуссерля. Це поняття *буттєвого устрою* та *життєвого світу* (у практичній філософії останнє трансформується у поняття *людського світу*), які розглядалися Е. Гуссерлем як парні категорії з акцентуванням уваги на понятті “життєвий світ”. Саме тому для автентичного його осмислення необхідна реконструкція *гуссерлівської концепції життєвого світу*.

Перші спроби аналізу Е. Гуссерлем життєвого світу представлені ним у його “Лекціях про природне розуміння світу” та “Лекціях про інтерсуб’єктивність”, прочитаних ним під час зимового семестру 1910/1911 рр. Але стосовно отримання нових знань щодо природи життєвого світу вони не мали успіху. Проте уже в “Конституції духовного світу” – рукописі, написаному між 1913 і 1917 рр., життєвий світ концептуалізується ним як первинна даність, з якою феноменолог має справу ще до того, як він зайняв рефлексивну феноменологічну позицію. Ця даність охоплює все те, що не стосується суб’єкта дії і відзначається інтерсуб’єктивним анонімним характером³, конститує соціальний світ⁴. Найадекватніше вона проявляється у людських правах. У цій самій праці Е. Гуссерль переносить логічний закон, згідно з яким висновок слідує із посилай, на сферу аксіології та формулює аналогічний йому закон взаємозв’язку мотивації та цінностей життєвого світу. Внаслідок цього мотивація стала тлумачитись ним як специфічна інтенціональність⁵.

Дослідники творчої спадщини Е. Гуссерля неодноразово зауважували, що ця обставина мала своїм негативним наслідком змішування конститутивних функцій трансцендентального та особистого Я. Останнє, у свою чергу, зумовило двоякість позицій Е. Гуссерля при визначенні ним поняття *життєвого світу*. З одного боку, він визначає життєвий світ як універсальну структуру, інваріантну усім можливим життєвим світам, з другого – веде мову про плюралістичність життєвих світів. За такого

³ Edmund Husserl, *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Zweites Buch. Phänomenologische Untersuchungen zur Konstitution* (Martinus Nijhoff 1952) 191, 199, 238, 270.

⁴ Там само 243.

⁵ Edmund Husserl, *Vorlesungen über Ethik und Wertlehre (1908-1914)* (Springer Auflage 1988) 70.

підходу, з одного боку, життєсвітовий досвід можна розуміти як структуру будь-якого досвіду, а з другого – трансцендентальна інтерсуб'єктивність уособлює та маніфестує сам принцип структурної організації життєсвітового досвіду⁶.

Проте, як пізніше дослідили представники практичної філософії, ця потенційна двоякість позиції Е. Гуссерля при визначенні ним поняття життєвого світу жодним чином не впливає на фундаментальну антиномічність як основну структуру людського світу, 'яку ми маємо осягати, з одного боку, як природну фактичність, а з другого боку, як проект в свободі'⁷, а також на асиметричність буттєвого устрою людського світу⁸.

Прояснивши таким чином поняття людського світу як світу соціального, нам необхідно також прояснити поняття буттєвого устрою у зазначеній вище пізнавальній традиції, або, іншими словами, поняття буття, які вживаються у ній синонімічно. Потреба такого прояснення зумовлена передусім поширеною практикою онтологізації цього поняття на кшталт онтологічного статусу поняття людського світу. За таким проясненням найпереконливіше звернутися до творчої спадщини Т. Аквінського, адже саме він 'увійшов в історію філософії як мислитель Буття'⁹.

Так, А. Баумейстер зазначає, що згідно з Т. Аквінським 'буття – це не ось ця або он та річ, що існує, а якийсь *внутрішній принцип речі* й те, що річ отримує завдяки цьому принципіві. Ця троянда або ця людина не є буттям, – пояснює він, – а має буття'¹⁰ (тут і надалі курсив наш. – Р. Г.). В іншому місці цієї ж праці А. Баумейстер ще точніше викладає тлумачення Т. Аквінським буття:

<...> *буття – це не те, що реально існує, а те, що уможливорює існування*, що вводить в існування. Буття не тотожне суццюму. Буття не лише не можна реїзувати (буття – не річ); його не можна також і онтизувати (буття – не суще)¹¹.

⁶ Детальніше див.: U Claesges, 'Zweideutigkeit in Husserls Lebenswelt-Begriff' in U Claesges und K Held (Hrsg), *Perspektiven transzendentalphänomenologischen Forschung* (Springer Dordrecht 1972) 85-102. А також: E Orth, "Lebenswelt" als eine unvermeidliche Illusion? Husserls Lebensweltbegriff und seine kulturpolitischen Weiterungen' in Gerhard Preyer (Hg), *Protosoziologie im Kontext: "Lebenswelt" und "System" in Philosophie und Soziologie* (Königshäusern & Neumann Verlag 1996) 28-40.

⁷ Томас Ренч, *Конституція моральності. Трансцендентальна антропологія і практична філософія* (Дух і Літера 2010) 52.

⁸ Там само 194-7.

⁹ Андрій Баумейстер, *Тома Аквінський: вступ до мислення. Бог, буття і пізнання* (Дух і Літера 2012) 154.

¹⁰ Там само 236.

¹¹ Там само 253.

Пояснюючи буттєвий устрій людського світу у термінології Т. Аквінського, А. Баумейстер наголошує:

Отже, є багато визначальних факторів, які конституують речі, події та стосунки в рамках нашого світу. Ці фактори є чимось дуже важливим, чимось таким, що має неабияку силу і справляє потужний вплив на те, що відбувається у світі. Це *принципи, правила, причини та закони*. Вони не є речами та подіями, але визначають, конституують і направляють речі та події¹².

При цьому А. Баумейстер деталізує своє пояснення буттєвого устрою людського світу передусім через його принципи:

Принципи – це те, завдяки чому щось існує, пізнається або здійснюється. Принцип несуперечності є одним з фундаментальних принципів мислення, хоча він не є чимось емпіричним і його значущість не обґрунтовується через досвід. Те, що людина має невід’ємні права і що позитивні закони держави не можуть порушувати ці права, – один із фундаментальних принципів людського співіснування. Він є дієвим принципом, а не якоюсь емпіричною річчю. Понад те, його універсальна значущість також не обґрунтовується через чуттєвий досвід. Проте він не менш реальний, ніж ці яблука або ті апельсини на столі. І наше мислення, й наші вчинки керуються фундаментальними принципами, без яких ні правильне мислення, а ні моральні вчинки були б неможливі¹³.

Отже, під буттєвим устроєм людського світу матеріальна феноменологія та практична філософія розуміють фактичну даність цього світу, сконструйовану за допомогою закону взаємозв’язку мотивацій і цінностей життєвих світів індивідів. Ця даність охоплює все те, що не стосується суб’єктів соціальної взаємодії і відзначається інтерсуб’єктивним характером, детермінує соціальний світ. Найадекватніше вона проявляється у людських правах. Останні разом із принципами, правилами та законами соціального співбуття індивідів є конституентами буттєвого устрою людського світу.

Тотальна фактична суперечливість людського світу та її вплив на природу медіації. Основоположним принципом буттєвого устрою людського світу є його тотальна фактична суперечливість. Причому ця суперечливість, з одного боку, є запорукою буяння життя, його неодмінним атрибутом, а з другого – може нести йому в собі не тільки потенційні, а й реальні загрози, включно до повного його знищення. Переконливим

¹² Баумейстер (н 9).

¹³ Там само.

прикладом останнього є той безперечний факт, що більшість людських цивілізацій, які існували на планеті Земля, а окремі з них навіть у наш час, відійшли у небуття через їх неспроможність подолати власні внутрішні суперечності, які через це трансформувалися в антогонізми та зруйнували, знищили відповідні соціуми¹⁴. Саме тому *тотальна фактична суперечливість людського світу* повинна бути розцінена як друга, також онтологічно укорінена, причина, що зумовлює необхідність медіації та задає їй правову природу.

Бінарна опозиційність людського світу. Тотальна суперечливість буттєвого устрою людського світу зазвичай проявляється у формі бінарних опозицій, симетрій та асиметрій, проте їх природа у різних випадках різна. Ґрунтовне ознайомлення зі спеціальною філософсько-методологічною та науковою літературою із зазначеної вище проблематики засвідчує наявність широкого діапазону думок науковців з приводу цих феноменів¹⁵. Проте наявні і деякі спільні риси у підходах учених-представників різних пізнавальних традицій до пояснення суперечливих буттєвих властивостей людського світу.

Чи не найтиповіше їх проілюстровала І. Герасимова, яка, здійснивши спеціальний методологічний аналіз культурних контекстів, що по-різному увібрали в себе явища симетрії й асиметрії та проявилися назовні в одному і тому самому пізнавальному ключі через багатоліку *подвійність*, як один із найзагальніших підсумків свого дослідження зазначила:

Давній світ мислив *бінарними опозиціями*, структуруючи як явища зовнішньої природи, так і внутрішні людські їх сприйняття і думки, виокремлюючи пари світло/пітьма, жіноче/чоловіче, верх/низ, ближче/далі, добро/зло, правда/брехня, парний/непарний тощо. Опозиціями оперувало не тільки їх повсякденне мислення, виражаючи себе в поетичних міфах. Прийом розрізнення з наступним порівнянням – антитеза – один із найдавніших прийомів оповідання і організації тексту¹⁶.

Це не випадково, адже дійсність, яка відображалася у цих текстах, була такою самою суперечливою, біполярною.

¹⁴ Jared Diamond, *Collapse: How Societies Choose to Fail or Survive* (2nd edn, Penguin Books 2011).

¹⁵ В Порус, 'Симметрии принцип' в Степин В и другие (ред), *Новая философская энциклопедия*, т 3 (Мысль 2010) 539; Е Вигнер, *Этюды о симметрии* (Мир 1971) 26; Ю Щуцкий, *Китайская классическая Книга перемен* (Наука 1997) 121, 124, 137 та ін.; Герасимова И, 'Многоликая двойственность. Методологический анализ культурных контекстов' в Герасимова И (ред), *Противоположности и парадоксы (Методологический анализ)* (Канон+ РООИ "Реабилитация" 2008) 8; Г Вейль, *Симметрия* (Наука 1968) 7-9; А Грюнбаум, *Философские проблемы пространства и времени* (Прогресс 1969) 32, 39 та ін.; Г Короткова, *Принципы целостности: (К вопросу о соотношении живых и неживых систем)* (Издво ЛГУ 1968) 58-9 та ін.

¹⁶ Герасимова (н 15) 8.

Відомий методолог науки В. Попков на основі всебічного аналізу феномену біполярності, який він назвав *генетичною двоєдністю* чи просто *подвійністю*, продемонстрував, що будь-яке таке *суперечливе єдине* структурно поділяється на *протилежні начала*, а кожне з останніх, окремо взяте, не вичерпує собою явища в цілому¹⁷. Американський генетик Дж. Койн як блискучий приклад останнього наводить приклад статевого розмноження людей, яке досі залишається однією з найбільших загадок еволюції людства. Атрибутивними його учасниками є жінки з їх великими гаметами (яйцеклітинами) та чоловіки із малими гаметами (сперміями). ‘Саме ця асиметрія в розмірі гамет, – пише він, – закладає підвалини для природного відбору, спричинюючи еволюцію різних шлюбних стратегій у обох статей’¹⁸. Далі, як з’ясували К. Раєн та К. Джета, до справи беруться ‘наші протилежні генетичні програми’¹⁹.

Протилежні генетичні програми чоловіків та жінок доповнюються та ще більше ускладнюються не менше протилежними їх соціальними ролями з появою такого основоположного інституту людського світу, як сім’я. Поява та розвиток людської сім’ї впродовж усієї історії її існування характеризується симетрично-асиметричною природою останньої. Із розвитком людської культури зміст та характер сімейних суперечностей кардинально змінились, але їх обсяг та гострота не зменшились, навпаки, помітно зросли та продовжують ускладнюватись. Століття тому про це писав Ф. Енгельс²⁰. А останні десятиліття ще голосніше заявили про це різким зростанням запиту у розвинених суспільствах на сімейну медіацію²¹.

Поява людських суспільств стала причиною незліченної кількості уже суто соціальних суперечностей та їх відповідної ієрархії, яка сама по собі є явищем непостійним і таким самим суперечливим. Ідеться передусім про атрибутивну суперечливість людських потреб: матеріальні/духовні; нинішні/майбутні; приватні/публічні; в освоєнні та перетворенні природи/у збереженні первозданності природи; між зростанням людських потреб у геометричній прогресії та розвитком людських можливостей їх задоволення в арифметичній прогресії тощо. П. Пацурківський та П. Бартусяк, спеціально дослідивши останню із зазначених вище суперечностей, дійшли переконливого висновку, що внаслідок її дії індивіди щоразу постають перед дилемою: бути чи не бути. Ця дилема має місце

¹⁷ В Попков, ‘Двойственность’ [2001] 3(32) *Философские исследования* 158.

¹⁸ Джеррі Койн, *Чому еволюція правдива* (Наш формат 2015) 171.

¹⁹ Крістофер Раєн та Касільда Джета, *Світанок сексу* (Темпора 2012) 35.

²⁰ Фридрих Енгельс, *Происхождение семьи, частной собственности и государства* (Азбука-классика 2009) 19-104.

²¹ William Ury, *The Power of a Positive No: Save The Deal Save The Relationship and Still Say No* (Reprint edition, Bantam 2007) 67.

тому, що обмін благами між індивідами має трансцендентальний характер, а тому відбувається авансом, що обертається інфляцією одержаного кожним блага. Будучи перманентною, інфляція, як показали вони, періодично набуває загрозливих для суспільства масштабів²². 'Тоді суспільства вражають інфляційні тайфуни та цунамі, що нерідко руйнують самі ці соціуми'²³, – резюмують вони.

Примножує зазначений вище ряд суперечливостей їх інший ряд – суперечливостей між природою функціональних соціальних ролей індивідів: лікар/хворий, дитина/дорослий, утриманець/утримувач, керівник/підлеглий, виробник/споживач, творець/паразит, бідний/багатий, педагог/учень та ін. Таких суперечливих рядів у людському світі є безліч. Кожна із пар зазначеного вище типу – це бінарні опозиції, іншими словами, діалектичні протилежності, які залежать одна від одної, наділені зворотною спрямованістю одна до одної, перебувають між собою у відносинах боротьби, нерівності між сторонами. Як зазначав лауреат Нобелівської премії з економіки Дж. Стігліц, ціна цієї нерівності надзвичайно висока – вона реально загрожує нашому майбутньому, якщо її вчасно не трансформувати у конструктивний діалог конфронтуючих сторін²⁴.

Чи не найповніше бінарна опозиційність людського світу проявляється в економічній сфері, особливо в питаннях розподілу благ між різними суспільними верствами. Т. Пікетті, який спеціально досліджував розподіл багатств у різний час у різних народів, дійшов переконливого висновку, що питання розподілу доходу від виробництва між трудовими доходами і доходами з капіталу завжди були та залишаються нині центральним елементом *конфлікту розподілу*²⁵. Вчений зазначає:

У традиційному суспільстві основою соціальної нерівності та найпоширенішою причиною повстань був конфлікт інтересів між землевласниками і селянами, між тим, хто володів землею, і тим, хто вкладав у неї свою працю, тим, хто отримував земельну ренту, й тими, хто платив йому. Промислова революція поглибила суперечності між капіталом і оплатою праці, можливо, тому, що виробництво стало капіталомісткішим, ніж раніше (воно використовує машини та експлуатує природні ресурси ширше, ніж будь-коли досі), й, можливо, через те, що надії на справедливіший розподіл доходу й демократичніший суспільний устрій не справдилися²⁶.

²² П Пацурківський та П Бартусяк, 'Правові властивості інфляції' (2017) 12 Право України 186.

²³ Там само 187.

²⁴ Джозеф Стігліц, *Ціна нерівності* (Темпора 2017).

²⁵ Тома Пікетті, *Капітал у XXI столітті* (Наш формат 2016) 45.

²⁶ Там само.

Т. Пікетті вивів закономірність, що ще нерівномірніше, ніж оплата праці, розподіляється капітал – ‘нерівність щодо капіталу завжди надмірна’²⁷, – резюмує він.

По-перше, ми бачимо цю закономірність у всіх країнах і в усі періоди, щодо яких володіємо доступними даними, без винятків, а величина цього явища завжди вражає. Зауважимо: верхні 10 % у шкалі розподілу доходу від оплати праці зазвичай отримують 25–30 % її сукупного доходу, тоді як верхні 10 % шкали розподілу доходів від капіталу завжди володіють понад 50 % всього багатства (а в деяких суспільствах – аж 90 %). Можливо, ще більше вражає те, що нижні 50 % у розподілі зарплат завжди отримують значну частку сукупного доходу від оплати праці (як правило, від чверті до третини, або приблизно стільки ж, скільки й верхні 10 %), тоді як нижні 50 % у розподілі багатства не мають взагалі нічого або майже нічого (завжди менше ніж 10 % і в більшості випадків менше ніж 5 % від сукупного багатства, або одну десяту від того, що мають найбагатші 10 %) <...>. По-друге, ця закономірність аж ніяк не є наперед визначеною, і саме її існування – це доказ особливої природи економічних і соціальних процесів, які формують динаміку накопичення капіталу та розподілу багатства²⁸.

Асиметричність людського світу. Ще більшим за обсягом пластом суперечностей є звичайні асиметричні пари феноменів людського світу. Вони принципово відрізняються від діалектичних бінарних опозицій. Якщо сторони у такій парі феноменів тільки бінарно сполучені (опозиційні), але діалектично не взаємодіють між собою, то в такому разі має місце асиметрія. Візьмімо, до прикладу, відому широкому загалу пару суспільних феноменів *податкове право фіскальної держави/примусовий податковий обов’язок платника податку*. Позитивістська традиція правопізнання вважає характер взаємозв’язку між ними, як, до речі, і між усіма іншими парними феноменами позитивного права, *очевидним*, таким, що лежить на поверхні та не вимагає спеціального пізнання. У дійсності ж не є очевидним навіть факт парності багатьох із феноменів позитивного права – його потрібно науково доводити. Більше того, поза спеціальним дослідженням змісту *опозиційності у позитивному праві* природу взаємозв’язків пар асиметричних феноменів між собою розкрити неможливо.

Здійснення такого аналізу для пари асиметричних феноменів людського світу *податкове право фіскальної держави/примусовий податковий обов’язок платника податків* засвідчує, що єдиним принципово

²⁷ Пікетті (н 25).

²⁸ Там само.

спільним для податкового права фіскальної держави та примусового податкового обов'язку платника податку з формальної точки зору є податок. Проте уже перші кроки переходу від формального до змістовного аналізу податку виявляють його *протилежну явленість*, з одного боку, для фіскальної держави – як *суверенного права оподатковувати*²⁹, з другого боку, для платника податку – як *примусового податкового обов'язку*³⁰. Своє право оподатковувати фіскальна держава розглядає виключно як атрибутивний для неї феномен³¹, тобто таку властивість, яка з філософсько-методологічних підходів етатизму за жодних обставин ніколи не може перейти до платника податків.

Платник податку, у свою чергу, сприймає покладений на нього фіскальною державою примусовий обов'язок сплачувати податки із діаметрально протилежного підходу. Цей обов'язок для нього надміру обтяжливий, чужий, перебуває у постійному антагонізмі з його реальними потребами та інтересами, а реальна віддача платнику податку від виконання ним податкового обов'язку непропорційно мала. Дуже образно це продемонстрував відомий американський вчений Р. МакГі у спеціальному дослідженні “Філософія оподаткування та публічних фінансів”: держава, зазначив він, забираючи у платника податків автомобіль на виконання його податкового обов'язку, віддає йому навзаєм велосипед³². Платник податку у фіскальній державі, як переконує історичний досвід, усіма своїми силами прагне позбутись примусового податкового обов'язку.

До прикладу, П. Пацурківський як ілюстрацію останнього наводить “соляні” та “мідні” бунти платників податків у царській Росії; бунт проти так званого корабельного податку в Англії, який став безпосереднім приводом англійської буржуазної революції 1648 р.; відмову американських колоній сплачувати непрямі податки, встановлені англійським парламентом, і “бостонське чаювання”, які послугували прелюдією війни за незалежність США, ряд інших відомих історичних фактів³³.

Антагоністична протилежність права фіскальної держави на податки та примусового обов'язку платників податків сплачувати їх створює в останніх апатію, “втечу” від оподаткування, внаслідок чого фіскальна держава в кінцевому рахунку перероджується у державу боргову, фактично втрачає природний взаємозв'язок із суспільством та маргіналізується і “приватизується” різними взаємопоборюваними суспільними групами.

²⁹ Руслана Гаврилюк, *Антропосоціокультурний код податкового права*. Книга 2. *Константи податкового права* (Черновицький нац ун-т 2014) 50-85.

³⁰ Там само 125-153.

³¹ Там само 10-49.

³² Robert McGee, *The Philosophy of Taxation and Public Finance* (Kluwer Academic Publishers 2004) 23.

³³ П Пацурківський, *Правові засади фінансової діяльності держави: проблеми методології* (ЧДУ 1997) 3.

Впритул до такої межі підійшла, як нещодавно писав відомий вітчизняний теоретик та експерт з податкового права Д. Гетманцев, Україна³⁴.

Історичний досвід суспільств і держав переконує, що заради їх обопільного виживання зазначеним вище сторонам, усім індивідам соціуму необхідно вдаватися до найрізноманітніших способів пом'якшення антагонізмів між ними, переведення останніх у менш гострі суперечності. 'Зіткнень уникнути неможливо, – своєрідно підсумовує І. Берлін, – але їх можна зм'якшити'³⁵. Чи можливо досягти цього у жорстко детермінованому безліччю чинників людському світі? Аналіз його буттєвого устрою з позицій цілісної теорії буття, розробленої практичною філософією, дає змогу обґрунтувати позитивну відповідь на це запитання.

Зокрема, яскравий вітчизняний представник цієї пізнавальної традиції А. Баумейстер зазначає:

Ми не можемо пояснити поведінку людини виключно в термінах фізіології та психології. Знання, мораль, політика, право – всі ці феномени людської діяльності неможливо редукувати до природних феноменів і надавати їм натуралістичного пояснення. Інакше кажучи, існує багато фактів і подій світу, пояснюючи які ми маємо запитувати *не що, а хто* є їхньою причиною. *Хто*-причина (особове пояснення) відрізняється від *що*-причини (натуралістичного пояснення) насамперед урахуванням виміру свободи та відповідальності. *Особова каузальність* є вищим рівнем каузальності, бо має стосунок до складних процедур виправдання, обґрунтування, комунікативності (логосності) так само, як і до феноменів історичності, цінностей і традицій, переконань, віри тощо³⁶.

На підставі викладеного А. Баумейстер резюмує: 'Світ має таку структуру, у рамках якої можливі *раціональність і вільний вибір*'³⁷. Цей вільний вибір ще більше ускладнює буттєвий устрій людського світу, оскільки атрибутивно містить *спонтанність* вчинків кожного індивіда, як некеро-ваність ними із зовні. Більше того, 'фактичність і спонтанність перетнуті одна одною'³⁸, – зазначає Т. Ренч. Фактичність несе в собі детермінізм, неминучість, а спонтанність заряджена свободою.

У буттєвий устрій людського світу атрибутивно вмонтовано тотальне зіткнення людських цінностей, найголовнішою з яких є свобода. Але, як наголошує І. Берлін:

³⁴ Д Гетманцев, 'Борговий розрив' (Дзеркало тижня, 24 березня 2018) 9.

³⁵ І Берлін, 'Стремление к идеалу' в *Философия свободы. Европа* (Новое литературное обозрение 2001) 32.

³⁶ Баумейстер (н 9) 185.

³⁷ Там само 186.

³⁸ Ренч (н 7) 143.

Свободу (*а без неї немає вибору і, отже, немає можливості залишитися людьми*) – так, саму свободу іноді треба обмежити, щоб нагодувати голодних, вдягти неодагнених та дати притулок бездомним; щоб не зазіхати на свободу інших; щоб здійснювати справедливість³⁹.

Людський світ знає тільки одне істинне мірило свободи індивідів – їх право. Саме воно є основоположним (потребовим) способом співбуття людей у соціумі. Саме право зарекомендувало себе найефективнішим засобом замирення конфліктуючих сторін у суспільстві, оскільки воно створене буттєвим устроєм людського світу. Медіація є одним із проявів людського права. Отже, основоположним принципом буттєвого устрою людського світу є його тотальна фактична суперечливість. Вона проявляється у формі бінарних опозицій, симетрій та асиметрій, їх природа різна. Поява людських суспільств створила множину соціальних суперечностей та їх відповідну ієрархію, яка сама по собі є явищем динамічним і таким же суперечливим. Передусім це фундаментальна суперечливість людських статусів: чоловік/жінка; батьки/діти; народження/вмирання; власник/найманий працівник та ін. Така сама суперечливість людських потреб: матеріальних/духовних; нинішніх/майбутніх; приватних/публічних; в освоєнні та перетворенні природи/у збереженні первозданності природи; між зростанням людських потреб у геометричній прогресії та розвитком людських можливостей їх задоволення в арифметичній прогресії тощо. До них належать і суперечливості між природою функціональних соціальних ролей індивідів: лікар/хворий, дитина/дорослий, утриманець/утримувач, керівник/підлеглий, виробник/споживач, бідняк/багатій, учень/учитель тощо. Саме тому тотальна фактична суперечливість буттєвого устрою людського світу є другою онтологічно укоріненою причиною, що зумовлює необхідність медіації та задає їй правову природу.

Висновки. Таким чином, буттєвий устрій людського світу становить другу групу онтологічно укорінених причин, що зумовлюють як саму необхідність медіації, так і її правову природу. В основі цих причин лежить тотальна суперечливість фактичного устрою людського світу та особова каузальність усього соціального як вищий рівень каузальності взагалі, оскільки тільки вона здатна врахувати міру свободи та міру відповідальності кожного суб'єкта суспільного життя.

³⁹ Берлін (н 35) 19.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Diamond J, *Collapse: How Societies Choose to Fail or Survive* (Penguin Books 2011) (in English).
2. Husserl E, *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie Zweites Buch: Phänomenologische Untersuchungen zur Konstitution [Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy. Studies in the Phenomenology of Constitution]* (Martinus Nijhoff 1952) (in German).
3. Husserl E, *Vorlesungen über Ethik und Wertlehre (1908-1914) [Lectures on Ethics and Value Theory (1908-1914)]* (Auflage 1988) (in German).
4. McGee R, *The Philosophy of Taxation and Public Finance* (Kluwer Academic Publishers 2004) (in English).
5. Spangle M and Isenhardt M, *Negotiation: Communication for Diverse Settings* (1st edn, SAGE Publications 2002) (in English).
6. Ury W, *The Power of a Positive No: Save The Deal Save The Relationship and Still Say No* (Reprint edition, Bantam 2007) (in English).
7. Baumaister Andrii, *Toma Akvinskyi: vstup do myslennia. Boh, buttia i piznannia [Thomas Aquinas: Introduction to Thinking. God, Being and Cognition]* (Dukh i litera 2012) (in Ukrainian).
8. Gavriljuk R, *Antroposociokul'turnyj kod nalogovogo prava. Kniga 2. Konstanty nalogovogo prava [Anthroposociocultural Code of Tax Law. Book 2. Constants of Tax Law]* (Chernovickij nac un-t 2014) (in Russian).
9. Grjunbaum A, *Filosofskie problemy prostranstva i vremeni [Philosophical Problems of Space and Time]* (Progress 1969) (in Russian).
10. Jengel's F, *Proishozhdenie sem'i, chastnoj sobstvennosti i gosudarstva [The Origin of the Family, Private Property and the State]* (Azbuka-klassika 2009) (in Russian).
11. Koin Dzheri, *Chomu evoliutsiia pravdyva [Why Evolution is True]* (Nash format 2015) (in Ukrainian).
12. Korotkova G, *Principy celostnosti: (K voprosu o sootnoshenii zhivyh i nezhyvyh sistem) [Principles of Integrity: (On the Question of the Relationship Between Living and Nonliving Systems)]* (Izd-vo LGU 1968) (in Russian).
13. Patsurkivskiyi P, *Pravovi zasady finansovoi diialnosti derzhavy: problemy metodolohii [Legal Bases of Financial Activity of the State: Problems of Methodology]* (ChDU 1997) (in Ukrainian).
14. Piketti T, *Kapital u XXI stolitti [Capital in the Twenty-First Century]* (Nash format 2016) (in Ukrainian).
15. Raien K ta Dzheta K, *Svitanok seksu [Sex at Dawn]* (Tempora 2012) (in Ukrainian).
16. Rench T, *Konstytutsiya moral'nosti. Transtsendental'na antropolohiya i praktychna filosofiya [Constitution of Morality. Transcendental Anthropology and Practical Philosophy]* (Dukh i litera 2010) (in Ukrainian).
17. Shhuckij Ju, *Kitajskaja klassicheskaja Kniga peremen [Chinese Classical Book of Changes]* (Nauka 1997) (in Russian).
18. Stiglic D, *Cina nerivnosti [The Price of Inequality]* (Tempora 2017) (in Ukrainian).
19. Vejl' G, *Simmetrija [Symmetry]* (Nauka 1968) (in Russian).
20. Vigner E, *Jetjudy o simmetrii [Studies On the Symmetry]* (Mir 1971) (in Russian).

Edited books

21. Claesges U, Zweideutigkeit in Husserls Lebenswelt-Begriff [‘Ambiguity in Husserl’s Lifeworld Concept’] in Claesges U und Held K (Hrsg), *Perspektiven transzendentalphänomenologischen Forschung* [Perspectives of the Transcendental Phenomenological Research] (Springer Dordrecht 1972) (in German).
22. Orth E, “Lebenswelt” als eine unvermeidliche Illusion? Husserls Lebensweltbegriff und seine kulturpolitischen Weiterungen [‘Lifeworld as an Inevitable Illusion? Husserl’s Concept of Lifeworld and its Cultural and Policy Extensions’] in Preyer Gerhard (Hg), *Protosozologie im Kontext: “Lebenswelt” und “System” in Philosophie und Soziologie* [Protosociology in Context: “Lifeworld” and “System” in Philosophy and Sociology] (Königshäuser & Neumann Verlag 1996) (in German).
23. Berlin I, ‘Stremlenie k idealu’ [‘Aspiration to the Ideal’] v *Filosofija svobody. Evropa* [Philosophy of Freedom. Europe] (Novoe literaturnoe obozrenie 2001) (in Russian).
24. Gerasimova I, Mnogolikaja dvojstvennost. Metodologicheskij analiz kul’turnyh kontekstov’ [Many-faced Duality. Methodological Analysis of Cultural Contexts] v Gerasimova I (red), *Protivopozhnosti i paradoksy (Metodologicheskij analiz)* [Opposites and Paradoxes (Methodological Analysis)] (Kanon+ ROOI “Reabilitacija” 2008) (in Russian).
25. Porus V, ‘Simmetrii princip’ [‘Symmetry Principle’] v Stepin V i drugie (red), *Novaja filosofskaja jenciklopedija* [New Philosophical Encyclopedia] t 3 (Mysl’ 2010) (in Russian).

Journal articles

26. Havryliuk R, ‘Pravova pryroda mediatsii – vyslid buttievykh vlastyvostei liudyny’ [‘The Legal Nature of Mediation – the Outcome of Man’s Existential Properties’] (2018) 2 Pravo Ukrainy (in Ukrainian).
27. Patsurkivskiyi P ta Bartusiak P, ‘Pravovi vlastyvosti inflitsii’ [‘Legal Properties of Inflation’] (2017) 12 Pravo Ukrainy 186 (in Ukrainian).
28. Popkov V, ‘Dvojstvennost’ [‘Duality’] [2001] 3(32) Filosofskie issledovanija 158 (in Russian).

Newspaper

29. Hetmantsev D, ‘Borhovyi rozryv’ [‘Debt Gap’] (*Dzerkalo tyzhnia*, 24 berezhnia 2018) 9 (in Ukrainian).

Ruslana Havryliuk

THE EXISTENTIAL ARRANGEMENT OF THE HUMAN WORLD
AS THE FACTOR DETERMINING THE LEGAL NATURE OF MEDIATION

ABSTRACT. Mediation as a mandatory procedure for resolving a range of social conflicts of various types has been introduced in Ukraine in 2017 as a response to the actual impact of the progressive experience of mediation practices in the EU countries, USA and Canada. However, Ukraine’s legal system, as well as legal mentality of the Ukrainians, is fundamentally different from these phenomena in the said countries. Therefore, their mediation experience may not be mechanically transferred to Ukraine. This experience requires a deep theoretical comprehension, and first of all, a comprehensive study of the legal nature of mediation without which no rational legal policy of mediation in Ukraine

can be developed. This article generally aims at finding the determinants of the legal nature of mediation in the existential arrangement of the human world. From this perspective, this issue in general and its separate aspects in particular have not been specifically investigated.

The purpose of this article is to study a direct dependence of the legal nature of mediation on the existential arrangement of the human world. The goals of the article are: to provide a substantiation of the existential arrangement of the human world as a concept, reveal its binary opposition, make an analysis of the asymmetric nature of the human world and determine their impact on the social nature of mediation.

The methodological basis of the article is formed by the anthroposociology approach, especially its worldview component: practical philosophy and material phenomenology.

The author demonstrates that the anthroposociological cognitive tradition understands the notion of the existential arrangement of the human world as its actual reality made up by motivations and values of the life worlds of individuals. It is proved that this reality covers everything that does not concern isolated subjects of social interaction and is marked by an interactive character and determines the social world. It is most adequately manifested in human rights, which, together with the principles, rules and laws of social co-existence of individuals are the constituents of the existential arrangement of the human world.

The article proves that in the human world the fundamental principle of its existential arrangement is its total actual inconsistency. It manifests itself in the form of binary oppositions, symmetries and asymmetries, and their nature is different. The author shows that this inconsistency is given primarily in the fundamental inconsistencies of human statuses, human needs, functional social roles of individuals etc. These inconsistencies by their nature are the basic constructive properties of the human world. At the same time, they are the essential way of individuals to co-exist with each other, i.e. it is their right. This is why the total actual inconsistency of the existential arrangement of the human world is one more ontologically rooted reason which necessitates mediation and from which its legal nature stems.

KEYWORDS: legal nature of mediation; the concept of the existential arrangement of the human world; properties of the existential arrangement of the human world; human rights as a constituent of the existential arrangement of the human world.